

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію НЕСТЕРЕНКО Наталії Валентинівни “Психологічні
особливості управлінської культури сержантів Сухопутних військ
Збройних Сил України”, поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 053 – “Психологія” у галузі знань
05 –“Соціальні та поведінкові науки”

Тема дисертації Нестеренко Наталії Валентинівни є актуальною й зумовлена потребою розроблення адекватних, науково обґрунтованих психологічних підвалин дослідження психологічних особливостей управлінської культури сержантів Сухопутних військ Збройних Сил України.

Становлення професійного сержантського корпусу Сухопутних військ Збройних Сил України відбувається в складних умовах широкомасштабної агресії з боку Росії. У зв'язку з цим управлінська культура сержантів є актуальною як у теоретичному, так і прикладному аспектах, яка як інтегрована складова їх військово-професійної культури визначається глибиною усвідомлення та сприйняття цінностей і специфіки управлінської діяльності у військово-професійному середовищі, її цінностей і цілей, опануванням змісту, принципів, методів і засобів військово-професійного управління як його суб'єкта. Дисертантка слушно наголошує, що вона є складовою культури праці, зокрема культури професійної управлінської діяльності фахівців екстремальних видів діяльності.

Отже, можна зробити висновок, що тема запропонованого дослідження актуальна для теоретичних та практичних запитів психології і відповідає завданням сучасного суспільства, науки та найголовніше – військової практики Збройних Сил України.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження Нестеренко Наталії Валентинівни достатньо коректно сформульовані та між собою логічно узгоджені. Сукупність застосованих методів, методик і засобів психологічного дослідження забезпечує досягнення мети й реалізацію

поставлених дослідницьких завдань у дисертації. Дисертаційне дослідження вирізняється достатнім рівнем теоретичного аналізу, узагальнення, систематизації та конкретизації як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел, демонструє самостійність, контекстність, конкретність чи предметність наукового пошуку, містить окремі елементи творчого наукового підходу до вирішення наукового завдання дисертаційного дослідження взагалі та кожного дослідницького завдання, зокрема.

У першому розділі дисертації “Теоретичні засади дослідження управлінської культури” міститься системний аналіз та конкретизація сформованих до цього часу наукових теоретичних поглядів і зібраних емпіричних фактів із проблеми управлінської культури різних фахівців, у тому числі й безпосередньо управлінської культури фахівців екстремальних видів діяльності. Результатом теоретичного дослідження досліджуваної проблеми стало з’ясування психологічного змісту управлінської культури сержантів, що охоплює сукупність їх управлінських цінностей і мотивації управлінської діяльності, управлінської компетентності як суб’єкта військового управління, їх професійної суб’єктності як військового професіонала та суб’єкта різних ланок військового управління.

Визначено, що у структурі управлінської культури сержантів Сухопутних військ Збройних Сил України наявні чотири взаємопов’язані компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісно-професійний.

Досить влучно та оригінально з’ясовано сутність управлінської культури сержантів як їх суб’єктна та практична здатність і готовність до управлінської діяльності як суб’єктів військового управління, а її зміст відображає чіткі психологічні аспекти розуміння процесу управління у військово-професійному середовищі та сприйняття його цінностей і цілей; уміння передбачати результати та ймовірні наслідки від ухвалених управлінських рішень як суб’єктів військового управління; здатність правильно інтерпретувати управлінську ситуацію, визначати, які чинники є

найважливішими в конкретній ситуації управління та який ефект може виникнути через зміну однієї чи кількох змінних в управлінському рішенні; уміння застосовувати конкретні управлінські методи, прийоми і засоби управлінського впливу на підлеглих, що забезпечують досягнення мети військового управління і мети діяльності всього військового підрозділу (частини) як бойової команди.

У другому розділі “Організація роботи та обґрунтування методики дослідження психологічних особливостей управлінської культури сержантів” дисертантка вдало обрала та поєднала взаємопов’язані різноманітні дослідницькі методи, методики та засоби, які повною мірою відповідають предмету й об’єкту дослідження. Дисертантка на підставі теоретичного аналізу, синтезу та сформованої моделі дослідження визначає програму емпіричної частини роботи, викладає організаційні засади та процедуру дослідження, описує методичний інструментарій і контингент досліджуваних осіб.

Експертне дослідження з моделювання конкретних психологічних характеристик сержантів, що виявляються в їх управлінській культурі, дало змогу узагальнити систему психологічних складових управлінської культури сержантів та управлінської поведінки як організаційного феномену, культурного поля особистості, рівня розвиненості управлінських умінь і здатності до успішного керування особовим складом у відповідності до ключових атрибутів культури управлінської діяльності. Комплекс дослідних методів і діагностувальний інструментарій дав змогу Нестеренко Наталії Валентинівні успішно провести експериментальну частину дослідження.

Третій розділ дисертації “Емпіричне дослідження управлінської культури сержантів” є найбільш вагомим як за обсягом, так і за змістом та отриманими емпіричними та експериментальними результатами. Розділ присвячено кількісному та якісному аналізу отриманих результатів емпіричного та експериментального дослідження. Експеримент здійснений шляхом апробації програми з розвитку управлінської культури сержантів

Сухопутних військ Збройних Сил України.

Статистичний матеріал цього розділу достатньо повно розкрив з теоретичної, так і з практичної точок зору палітру психологічних особливостей управлінської культури сержантів, як носіїв духовних цінностей захисника Батьківщини, що підтверджує припущення, що управлінська культура є ефективною психологічною підвалиною структурування внутрішнього простору постаті сержанта, формування його ціннісних регуляторів управлінської поведінки та набуття професійної ідентичності й перетворення їх в творчих суб'єктів військового управління.

Отримані емпіричні дані дали змогу із системних і контекстних позицій осмислити провідні психологічні закономірності означеного процесу та розробити програму тренінгу. На основі кількісного та якісного порівняльного аналізу результатів, отриманих у ході експерименту, авторка стверджує, що розроблена програма тренінгу є ефективним засобом розвитку управлінської культури сержантів Сухопутних військ Збройних Сил України.

Методологічне і теоретичне обґрунтування основних положень роботи забезпечили достовірність результатів досліджень та обґрунтованість основних висновків, які базуються на достатній репрезентативній вибірці учасників експерименту, відповідній математичній обробці даних. Отримані авторкою дані є достатньо інформативними та об'єктивними, базуються на логічно обґрунтованих завданнях і методах дослідження. Результати роботи апробовано у ході міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних зібрань.

Структурно дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (153 найменувань, із них 26 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, із них основного тексту – 160 сторінок.

Публікації достатньо повно відображають зміст дисертації. Зокрема це 6 наукових статей, 10 тез конференцій.

Загальні висновки є логічними. У них в узагальненому вигляді наведено основні здобутки дисертантки, відображено зміст роботи і висвітлено головні результати дисертаційного дослідження згідно з дослідницькими завданнями дисертації.

Стиль дисертації в основному позитивний і відповідає вимогам до таких наукових творів.

Водночас при загальному позитивному враженні від дисертаційного дослідження Нестеренко Наталії Валентинівні вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження, побажання та рекомендації.

1. Теоретична частина роботи потребує дещо ширшого аналізу зарубіжного досвіду дослідження управлінської культури, а саме сержантів Збройних сил країн-членів НАТО.

2. Наукова новизна отриманих результатів дослідження недостатньо відображає основні наукові здобутки дисертантки, оскільки ці здобутки в наявності та вони суттєві. Зокрема мають бути три види наукової новизни – вперше, удосконалено і дістало подальшого розвитку, а удосконалено і дістало подальшого розвитку мають бути конкретними, а не містити тільки констатацію факту. Ці вимоги у дисертації, на жаль, недотримані.

Так не містить конкретику наукова новизна вперше: «вперше: визначено психологічні особливості управлінської культури сержантів СВ ЗС України на основних етапах їх професіоналізації, які зумовлені особливостями управлінської діяльності в системі військового управління, з'ясовано їх вплив на перебіг військово-професійної діяльності сержантів залежно від досвіду військової служби на посадах», тобто психологічні особливості управлінської культури сержантів зумовлені особливостями...

А така наукова новизна дійсно є та її доцільно було сформулювати так: «вперше: з'ясовано психологічні особливості управлінської культури сержантів СВ ЗС України на основних етапах їх професіоналізації, які зумовлені досвідом управлінської діяльності в системі військового управління та знайшли своє відображення в емпіричних моделях

управлінської культури сержантів у залежності від досвіду військово-професійної діяльності на відповідних сержантських посадах; спроектовано емпіричні моделі управлінської культури сержантів з досвідом військово-професійної діяльності на посаді до п'яти років (ціннісно-мотиваційний компонент управлінської культури характеризується спрямованістю на життєві цінності щодо освіти та прагматичності разом із нездатністю долати стан роздратованості; емоційно-вольовий – представленістю активних когнітивних стратегій опанування з емоціями за типом позитивного перефокусування і перегляду; когнітивний – представленістю когнітивно-поведінкових стратегій за типом «втеча-уникання», «порівняння-вниз», позитивного тлумачення подій, когнітивними помилками за типом навченої безпорадності та моралізації; діяльнісно-професійний – актуалізацією таких психічних особливостей як напруженість, соціальний контекст і мікроклімат, вмотивованість і цілеспрямованість) і більше п'яти років (ціннісно-мотиваційний компонент узагальнює цінності й мотивації досягнень, депресивність і роздратованість; емоційно-вольовий – когнітивні помилки за типом зосередженості, позитивного перефокусування, перефокусування на плануванні, негативна афектованість і контроль за реалізацією дії як шкала життєстійкості; когнітивний – значущість стратегій когнітивно-поведінкового копіngu за типами стратегій ідентифікації з особами в більше виграшному стані, прогнозування несприятливого перебігу подій, порівняння поточної ситуації з кращим варіантом її перебігу; водночас схильність до з'ясування когнітивних помилок за типом «читання думок» і гіпернормативності; діяльнісно-професійний – високу тенденцію до організаційної поведінки за типом орієнтації на створення команд, контроль часу та роз'яснення цілей підлеглим; власні обмеження щодо управлінських завдань досліджувані вбачають в творчості; розвиток стратегічних намірів, мікрокультурне середовище своєю цінністю має навчання та комунікацію)».

У дисертації знайшло вдосконалення сутність управлінської культури сержантів, яку доцільно було сформулювати так: сутність управлінської

культури сержантів складає їх суб'єкту та практичну здатність і готовність до управлінської діяльності як суб'єктів військового управління в його різних ланках, а її зміст відображає розуміння процесу управління в військово-професійному середовищі та сприйняття її цінностей і цілей; уміння передбачати результати та ймовірні наслідки від ухвалених управлінських рішень як суб'єктів військового управління у військових підрозділах (частинах); здатність правильно інтерпретувати управлінську ситуацію, визначати, які чинники є найважливішими в конкретній ситуації та який ефект може спричинити зміна однієї або декількох змінних в управлінському рішенні та діяльності; уміння застосовувати конкретні управлінські методи, прийоми та засоби чи стилі управлінського впливу на підлеглих, що забезпечують досягнення мети як свого військового управління, так і мети діяльності всього військового підрозділу (частини) як бойової команди».

3. Дисертація містить стилістичні, поняттєво-термінологічні недоліки. Так у першому дослідницькому завданні міститься словосполучення «концептуалізувати категорійно-понятійний апарат дисертаційного дослідження», а слід було написати «концептуалізацію поняттєво-категорійного апарату дисертаційного дослідження», оскільки у науці є поняття і відповідно «поняттєвий», а не «понятійний».

Втім, цілком очевидно, що перераховані зауваження хоча є істотними для оцінювання здобутків розглянутої дисертації, але дисертація за змістом і отриманими результатами повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502).

Висновок. Дисертаційна робота Нестеренко Наталії Валентинівни на тему: “Психологічні особливості управлінської культури сержантів Сухопутних військ Збройних Сил України” є завершеною науковою працею,

в якій висвітлено нові науково обґрунтовані результати, що сприяють вирішенню важливого для Збройних Сил України науково-практичного завдання у сфері психологічної науки. Наукова праця відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), а її автор – Нестеренко Наталія Валентинівна – заслугоує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – “Психологія” у галузі знань 05 – “Соціальні та поведінкові науки”.

Рецензент:

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії наукового супроводження розроблення нормативів і стандартів з фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України

доктор педагогічних наук, професор

Василь ЯГУПОВ

«14» травня 2024 року

Василь Ягупов
НАЧАЛЬНИК АДМІНІСТРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ПОЛОЖЕННЯ
ОКРЕМІЙ ПІДРОЗДІЛ
ОКРЕМІЙ ПІДРОЗДІЛ БІЛЯВСЬКИЙ
* Код 0783453074Р.